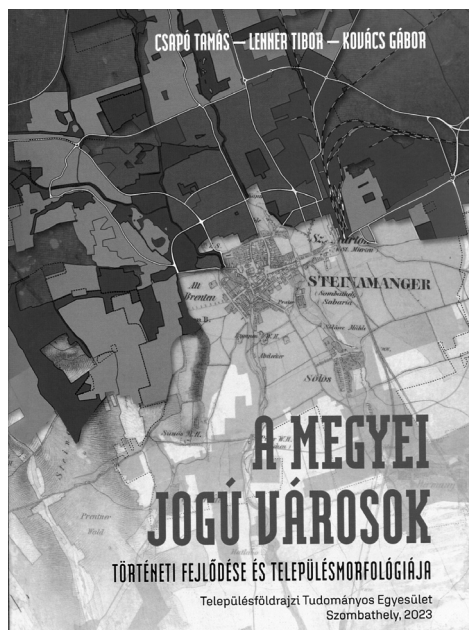

Csapó Tamás – Lenner Tibor – Kovács Gábor: A megyei jogú városok történeti fejlődése és településmorfológiája

TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI TUDOMÁNYOS
EGYESÜLET, SZOMBATHELY, 2023. 630 OLDAL

Az idén negyvenéves szombathelyi felsőfokú földrajzoktatás máig jellegadó fő kutatási területei mind a természet-, mind pedig a társadalomföldrajzban röviddel az indulás után kialakultak. Utóbbi ágazatban Szombathelyen a német és a francia társadalomföldrajz (akkori nevén: emberföldrajz) belül megjelenő településföldrajz résztudományt a két világháború között hazánkban meghonosító és annak saját nemzeti karaktert, újfajta módszertant adó Mendöl Tibor (1905–1966) geográfus kutatási eredményeinek újrafelfedezése és továbbfejlesztése került a középpontba. A háború utáni kommunista fordulat után ugyanis a társadalomföldrajzot, beleértve a településföldrajzot is, „polgári csökevénynek” nyilvánították, hiszen az egységes szocialista társadalom eszményének építése eleve feleslegessé tette, sőt kizárta annak minőségi és területi tagoltságának vizsgálatát. A társadalomföldrajz elnevezés helyett a tudományra az eredetileg annak csak résztudományát képező gazdaságföldrajzot alkalmazták, a településföldrajzi kutatások pedig jellemzően csak a helységek néprajzi, formai és funkcionális leírására szorítkoztak, az épített és a társadalmi környezet kapcsolatára már kevésbé fókuszálhattak.

Az ideológiai szorítás az 1980-as években láthatóan lazult, és Pécssett megalakult Magyarország első, a gazdaságföldrajz helyett a társadalomföldrajzot nevében is felvállaló tanszék, amelyet szerte az országban több is követett. Az idén röviddel 70. születésnapja után tragikus hirtelenséggel elhunyt Csapó Tamás a második tanévtől, 1985-től

csatlakozott a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola (BDTF) – akkor még egységes – Földrajz Tanszékéhez, ahol ő építette fel a gazdaság-, a társadalom- és a településföldrajz tantárgyak tematikáját. A fő kutatási területe már ekkor a településföldrajz egyik részdiszciplínája, a helységek genetikájával, alaktanával és funkcionális tagoltságával foglalkozó településmorfológia volt. Főiskolai hallgatóként a *Szeged településmorfológiája* című dolgozatával az Országos Tudományos Diákköri Konferencián (OTDK) 3. helyezést ért el. Főiskolai oktatóként egyetemi doktori értekezését *Szolnok és külterületének településmorfológiája* címmel írta és védte meg a József Attila Tudományegyetemen 1989-ben, 1994-ben pedig megszerezte a földrajztudomány kandidátusa címet *Az urbanizációs folyamat és sajátosságai a Nyugat-Dunántúlon* című dolgozatával. Az 1996-ban a BDTF-en általa alapított és vezetett Társadalomföldrajzi Tanszék a hazai településföldrajzi kutatások

egyik meghatározó műhelyévé vált. Oktatók és hallgatók által többtucatnyi településföldrajzi publikáció született, az általuk vizsgált településekkel lefedve az ország nagy részét. Csapó Tamás 2005-ben közreadta az akkor immár két évtizede folyó kutatások első nagyobb szabású szintézisét, *A magyar városok településmorfológiája* című művét.

A tragikusan fiatalon elhunyt Kocsis Zsolt az 1990-es évek közepén csatlakozott az oktatógárdához, és Csapó Tamással a településmorfológiai kutatások mellett foglalkoztak a várossá válás jogi környezetével, illetve a Nyugat-Dunántúl akkor még nagyközségi rangú, potenciális városainak kérdéseivel. Prognózisuk pontos volt: az általuk városhoz méltónak nevezett települések azóta megkapták a városi rangot. Közösén jegyzett összefoglaló munkájuk, a *Szombathely településföldrajza* 2006-ban jelent meg. Együtt kezdték a ma is létező évenkénti településföldrajzi konferencia megszervezését és lebonyolítását, valamint a szintén ma is megjelenő szakmai folyóirat, a *Településföldrajzi Tanulmányok* megjelentetését.

Lenner Tibor 2002-től a tanszék oktatója, fő kutatási területe a kisvárosi társadalmak, amely kitűnően illeszthető a településföldrajzi kutatásokhoz. A társadalom és a településfejlődés egymásra hatását több város esetében is vizsgálták, a vasi példák – Celldömölk és Sárvár – feldolgozása a *Vasi Szemle* hasábjain jelent meg 2004-ben. Fáradhatatlanul folytatták és terjesztették ki módszertanilag és területileg a kutatásaikat. Az első nagy közös összefoglaló munkájukat a fővárosról készítették 2015-ben, *Budapest településmorfológiája* címmel. Ezzel párhuzamosan elkezdtek a megyei jogú városok felmérését is. Munkájukhoz a tanszékre 2017-ben érkezett Kovács Gábor csatlakozott, akinek a geoinformatikai ismeretei sokat segítettek a terepi felmérésekben és azok feldolgozásában.

A Csapó Tamás, Lenner Tibor, Kovács Gábor szerzőhármasságával született *A megyei jogú városok történeti fejlődése és településmorfológiája* című mű, amely a kézirat lezárásakor megyei jogú városi ranggal rendelkező 23 települést vizsgálja, a címet 2022. május 1-jével megkapó Baját és Esztergomot nem. Nemcsak a nagy terjedelme, hanem a sokoldalú módszertani fogásai és adatgazdagsága miatt is igazán kiforrott településföldrajzi összefoglaló műnek tekinthető.

A könyv öt fő fejezete alapvetően két tematikus egységre osztható:

- a, az 1–4. fejezet a magyar városfejlődés korszakolásával és jellemzőivel foglalkozó módszertani és általános értekezések, amelyek két további részre tagolhatók. Egyrészt a történeti földrajzra (1. fejezet), amikor az egyes történelmi időszakokban fő településformáló erőit nevezi és vizsgálja meg (retrogresszív megközelítés), másrészt a településföldrajzra (2–4. fejezet), amikor a település képének, funkcionális szerkezetének jelenlegi állapotából próbál visszakövetkeztetni az azokat létrehozó folyamatokra (retrospektív megközelítés). A retrogresszív vizsgálatnál a fő rendezőelv az időbeliség, a kronológia, míg a retrospektívénél a térbeliség, a *chorológia*. Míg az előbbi a település fejlődésének okait, hosszmetsetét adja meg, addig az utóbbi a folyamat okozatait, a helység mai állapotát, azaz keresztmetsetét. Ennek a tematikus résznek az előképei a fentiekben felsorolt összefoglaló munkák.
- b, A második egység a külön számozással nem rendelkező, de lényegében 5. fejezet, amely a 23 megyei jogú város településföldrajzi bemutatását tartalmazza alfabetikus sorrendben és azonos szempontok szerint, a történeti földrajz, a be-

építés és a funkcionális szerkezet vizsgálata alapján, ami könnyebbé teszi az egymással történő összehasonlításukat. A megértést nagyban segíti a rengeteg, igen alaposan és esztétikusan szerkesztett térkép és ábra. Ez a rész a történeti földrajzi (retrogresszív) és településföldrajzi (retrospektív) szempontú vizsgálatot ötvözi, és azok eredményeinek összegyűjtésével, alkalmazásával további ágazati és térbeli fejlődésre tudományosan megalapozott prognózisok készíthetők, illetve tudatos fejlesztésére javaslatok tehetők. Ez a kronologikus és chorologikus szemléletet integráló településfejlesztési (perspektív) megközelítés, ami tulajdonképpen a vizsgálat gyakorlati alkalmazási lehetőségét, hasznát jelenti.

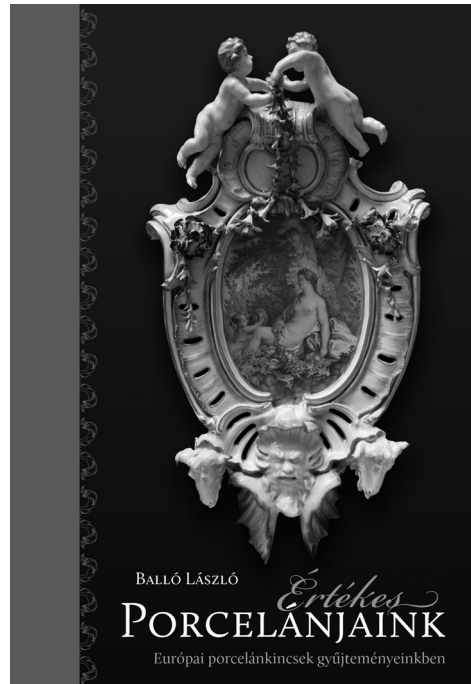
A Csapó Tamás, Lenner Tibor és Kovács Gábor által jegyzett kötet terjedelme, szakmai mélysége és jelentősége alapján talán a legfontosabb magyar településföldrajzi alpműnek tekinthető Mendöl Tibor 1963-ban megjelent nagyszabású és nagy hatású *Általános településföldrajza* óta, annak méltó kezei követője. Igaz, hogy nem nemzetközi és általános, hanem magyar és alkalmazott tudományi megközelítéssel készült, de a több mint 600 oldalnyi terjedelmű és a 306 tételt számláló irodalomjegyzék jól mutatja azt a négy évtized alatt a szombathelyi Földrajz Tanszéken felhalmozott és kimerült kutatási tapasztalatot, ami az intézményt hazánk egyik meghatározó településföldrajzi műhelyévé tette. Emiatt e kiadvány nemcsak a honi geográfát gazdagítja egy új alpművel, hanem a vasi településföldrajzi kutatások hírnevét is öregbíti. Ezért (is) helye van a vármegye tudományos könyvespolcain.

Németh Sándor

Balló László: Értékes porcelánjaink. Európai porcelánkincseink gyűjteményeinkben

SZÜLŐFÖLD KÖNYVKIADÓ, SZOMBATHELY,
2023. 383 OLDAL

Balló László neve jól ismert, számos kötete jelent meg Vas megye művelődéstörténetével, történetével kapcsolatban, de irodalmi munkássága hasonlóképp tartalmas olvasnivalót kínál. Művészettörténeti szempontból kiemelkedik *Értékes óráink – Európai órakincsek gyűjteményeinkben* című reprezentatív kötete, mely 2019-ben jelent meg a Szülőföld Könyvkiadó gondozásában. A könyv sikere vezette a szerzőt és a kiadót arra, hogy a műgyűjtés egy másik, szintén kedvelt területének, a porcelánok Vas megyei jelenlétének a nyomába eredjen. Az eredmény egy közel négyszáz oldalas, leírásokkal és színes fényképfelvételekkel

ellátott album, mely betekintést enged a megye köz- és magángyűjteményeibe. A közgyűjtemények közül a szombathelyi Savaria Múzeum, illetve a Smidt Múzeum, valamint a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum anyagából kapunk válogatást, egyrészt a kiállított műtárgyakból, másrészt a raktárakban őrzött példányokból. Az album nagy értéke, hogy először lehet elképzelésünk azokról a porcelánokról, melyeket a magángyűjtemények őriznek. Nemcsak esztétikai értékük miatt izgalmas a válogatás, de a kutatóknak is jó tájékozódási alapot teremt a megyei gyűjtéstörténet még meg nem írt fejezeteihez.

Csapláros Andrea, a Savaria Múzeum igazgatója előszavában kiemeli a szerző hozzáértését, gondosságát. Felhívja a figyelmet arra, hogy a porcelánok megismerése egyben az elmúlt korok életstílusának, kultúrájának a megértését is segítik, de néha világtörténelmi szerepük is volt. Balló László bevezetőjében szinte folytatja az előző gondolatsorát, mely szerint a porcelán alig háromszáz éves európai története a használat és a művészet két végpontja közti állandó mozgásként is értelmezhető. A szerző joggal mutat rá ugyanakkor arra, hogy a Lajtától keletre a történelem nem engedte a gyűjtemények egyben maradását, sőt azok pusztulása is felbecsülhetetlen. A múzeumok is sokszor irigykednek a nyugat-európai gyűjtemények gazdagságára, talán egyetlen kivételt a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum bajor királyi hagyatéka jelent. Hadd tegyük ehhez hozzá, hogy a Smidt Múzeum porcelángyűjteménye szintén komoly színvonalat képvisel a 19. század elejéről, illetve rendkívül impozáns a Savaria Múzeum reneszánsz stílusú padlóváza párja. Véleményem szerint a kötet igazi meglepetése a magángyűjtemények gazdag anyaga, mely mind a gyártás helye (a Távol-Kelettől Angliáig), mind a gyártási

idő (a korai középkortól a 19. század végéig) rendkívül széles horizontú áttekintésére ad lehetőséget.

Az album legnagyobb szenzációja már a címlapon köszönti olvasót. Egy szombathelyi magángyűjteményben őrzik ugyanis Madame de Pompadour, a XV. Lajos francia király híres szeretőjének hagyatékából származó porcelánasztal két plakettjét. Balló László részletesen elemzi az 1756–1757-ben készült porcelándíszot, melynek megvásárlását Eszterházy Miklóshoz köti, akit Fényes Miklósnak is neveztek pompakedvelése miatt. A porcelánasztalt a márkinő halála után tartott árverésen vásárolhatta meg 1764 nyarán, majd helyezte a fertődi kastélyba.

A kötet 15 fejezetben tekinti át a megyei gyűjtemények porcelánjait. Az albumot Nagy Jácint és Tátrainé Kulcsár Irén színes fényképfelvételei illusztrálják Gyulavári Csaba gondos tervezése szerint. Az egyes műtárgyakról több esetben nagyításokat is láthatunk. A leírások egységes rend szerint közlik a porcelántárgyak készítésének helyét és idejét, valamint a méreteket, közgyűjteményi példányok esetében a leltári számot is. Minden darabról részletes leírást olvashatunk, sőt apró technikai megfigyelések, művelődéstörténeti kiegészítések is segítik a megértést. Joggal érezheti úgy az olvasó, hogy a kötet végére érve maga is egy kicsit szakértővé vált. A gördülékeny, érthető stílus is ezt segíti.

A Vas vármegyei köz- és magángyűjtemények legszebb porcelánjait bemutató kötet nemcsak szép tárgyai miatt érdemes az áttekintésre, hanem azért is, mert segítségével néhány további általános művelődéstörténeti, művészettörténeti, illetve gyűjteménytörténeti következtetést is levonhatunk. Mivel válogatásról van szó, a megállapítások érvényességét ez korlátozhatja ugyan, de látni fogjuk, inkább erősíti azokat.

Az európai porcelángyártást a keleti, kínai és japán előzmények nélkül nem érthetjük meg.

Az írásos, sőt régészeti források alapján már a 9. századtól bizonyítható a kínai agyagáru jelenléte a Közel-Keleten, illetve Észak-Afrika muszlim államaiban. A 13. században az itáliai városállamok – Vence, Genova, Firenze – kereskedői bevásároltak a keleti nagy bazároknak, többek között Alexandriában, Bejrútban, Damaszkuszban. A következő évszázadokban nemcsak különféle leltárakban vagy úgynevezett hajóladalistákban olvashatunk keleti kerámiáról, hanem képzőművészeti alkotásokon, konkrétan festményeken is láthatunk jól beazonosítható darabokat, legtöbbször kék-fehér fajanszokat, de ezek még nem porcelánok.

A fajansz lényegében fehér ónmázzal bevont fazekasáru, míg a porcelán alapanyaga a kaolin. A két kerámiatermék előállításának folyamata, az égetések hőmérséklete, általában a technológiájuk eltér egymástól. A porcelán gyártásának tökéletesedése Kínában a 13. századtól figyelhető meg, Európában azonban csak a 15. század végétől, de nagyobb arányban csak a következő században.

Források szerint Vasco da Gama már Indiába vezető első útjáról hozott haza kínai porcelánt 1498-ban. Miután visszatért Lisszabonba, ajándékokat adott át I. Manuel portugál királynak és feleségének, Izabellának. Az ajándékok között a különféle ékszerek, kelmék, fűszerek között porcelán is szerepelt, melyet Vasco da Gama az India nyugati partján fekvő jelentős kereskedelmi központban kapott az ottani királytól. Ettől kezdve a portugálok rendszeresen importálták kínai kerámiát. Egyes becslések szerint az 1530-as években évente 40–60 ezer darabot szállítottak Lisszabonba.

A porcelán népszerűségéhez nemcsak csillogó szépsége, csengő hangja járult hozzá, hanem a muszlim és az európai forrásokban egyaránt olvasható nézet, mely szerint a kínai porcelán jelzi a mérget. Egyik első megfogalmazását már egy 1405-ből származó leírásban olvashatjuk, mely szerint keleten „A nemesemberek ilyen edényekből esznek és isznak. Azt mondják, hatásosak a mérreg ellen és ami abba belekerül, mérreg vagy valami más iható, a mérreg tisztátalanságát felszívja és az italt teljesen megtisztítja.” (Paul Pelliot: *Notes on Marco Polo*, II. köt. Párizs, 1963. 808. p.)

A 16. századtól tehát porcelánáruk tömegével érkeztek Európába, először a portugálok, majd a hollandok és az angolok közvetítésével. A porcelángyártás titkára, technikai fogásaira azonban még nem sikerült rájönni. Az export mellett azonban Európa számos helyén legalább a színeket elkezdtek utánózni, melynek egyik legismertebb példája a németalföldi Delftből származó darabok. Az itt készült változatos formájú fajansztárgyak jellemzője a fehér alapon kék díszítés.

A kötetben található legkorábbi darab egy 11. század végi mázas kőcserép, funkcióját tekintve rizses tálka. A magántulajdonban lévő darab a kínai kerámiaművészet egyik fénykorának tekinthető időszakának állít emléket. A Szung kínai császári dinasztia idejéből származó kerámia esetében a maga egyszerűségében is értékes darabról van szó, melynek jelenléte egy nyugat-magyarországi gyűjteményben igazán izgalmas jelenség. Ez az a dinasztia ugyanis, melynek kerámiatárgyai, köztük a porcelánok, már exportra is készültek.

A kötet egyéb japán és kínai műtárgyai már későbbi korszakokból, a 17–19. századból adnak rövid bepillantást a klasszikus keleti porcelánok világába. Mindenképp érdemes ezek alapján felhívni a figyelmet

arra, hogy mennyire eltérnek ezek a porcelánok az európai műhelyekben készült daraboktól. Ez egyáltalán nem véletlen, hanem jól megfogható magyarázata van. Amikor az európai porcelánok keleti gyökereiről beszélünk, akkor egyáltalán nem egy az egyben átvett formákról, színvilágról van szó. A klasszikus, a Vas vármegyei gyűjteményekben is jelen lévő klasszikus keleti, kínai és japán porcelán nem azonos az Európába hozott porcelánokkal. Szó szerint kemény és törekeny üzletről volt szó ugyanis akkor is, és ma is. Európában az európai ízlést kellett kielégíteni, ezért a megrendelő kereskedő semmit nem bízott a véletlenre. Az európai edények mintáit fából faragva vagy fémből öntve eljuttatták a kínai és japán gyártási központokba, ahol azok alapján elkészítették az egyes edényeket, csészéket, tálkákat, vázákat, majd következett a festés, mely szintén megfelelt az európai ízlésnek.

A kötet első fejezetében több példát is találunk a kínai és japán exportkerámiákra, melyek kimondottan európai megrendelésre készültek. A 11. szám alatt közölt *arita* váza bronztalpának és szájperemének díszítése kimondottan európai ízlésű. Ezek párhuzamait nem találjuk meg a keleti művészetben.

Az európaiakat leginkább a fehér és kék porcelánok varázsolták el. Erős Ágost szász választófejedelem is emiatt költött hatalmas összegeket a porcelán feltalálására, a fehér-arany titkának megismerésére. A kínai mesterek is generációk hosszú során át finomították a kobaltkék gyártástechnológiáját. Míg a 15. században még gyakran elszíneződött és feketére váltott a kék, majd szürkés-kék tónust vett fel, de a lilás árnyalat sem volt ritka. A már említett delfti fajanszok jellemző fehér alapon kék díszítése sem véletlen. A 17. század végén készült darabok egyikén távol-keleti vagy legalábbis távol-keletinek, kínainak tűnő jelenetet láthatunk.

A másik példány szintén érdekes, mert mádar- és virágábrázolása az alkotó egyéni elképzelésére vet fényt, ugyanis egyáltalán nem keleti előképet követ, hanem inkább a reneszánszban gyökerezik, amikor egy éneklő madarat és színes virágokat festett a fehér felületre. Az egyéni hangulatú gyertyatartó így rendkívül izgalmas, feltétlenül további elemzésre hívó alkotás.

A meissenai porcelán úgynevezett hagyománytája szintén a kobaltkék minta kedveltségére vezethető vissza. Bár a kötetben erre nem találunk példát, a 18. század végi bécsi porcelánkészlet (55. tétel, 116. o.), vagy az angliai Staffordshire hatalmas tálja (31. tétel, 78. o.) jól mutatja, hogy egymástól távol eső helyeken is hatnak a régi formák, színek, ami a *chinoiserie*, a kínai, általában a keleti világ iránti csodálat jól érzékelhető jele.

Természetesen a kötet minden darabja megérdemelné a részletes elemzést, legyen szó angol vagy francia porcelánok változatos és gazdag forma- és színvilágú darabjairól, vagy a plasztikákról. A korai herendi készletek, a közép-európai porcelánok szintén rendkívül érdekesek és akár egy nagy kiállításon együtt is bemutatathatók.

A 79. szám alatt közölt készlet (158. o.) művelődéstörténeti értékét növeli, hogy ugyanilyen mintájú készletet rendeltek a tragikus körülmények közt elhunyt Rudolf főherceg, Sisi fiának is a csehországi Pirkenhammer manufaktúrától.

Mivel az igényes kivitelű album számos példával mutatja be a 19. század első felének porcelándívatját, érdemes röviden szólni a biedermeieréről. A téma nem lényegtelen, amit egyértelműsít az is, hogy a kötet meghatározó részében e korból származó készleteket, csészéket, csészealjakat ismerhetünk meg többek közt Smidt Lajos ma már közgyűjteményként ismert hagyatékából.

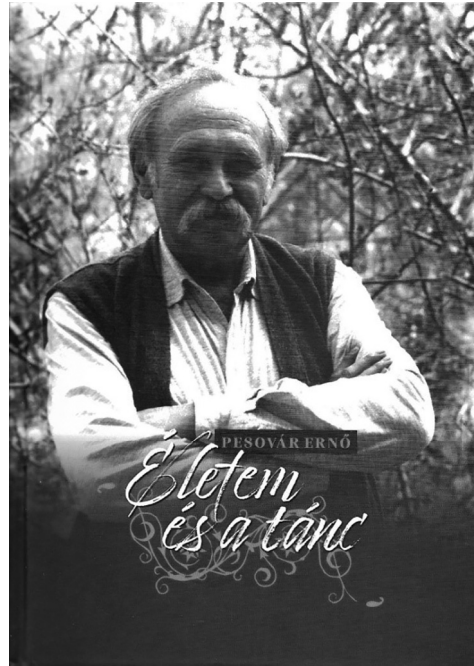
A biedermeier sokáig azonosították a polgárság stílusával, melyekben a polgári

értékek testesülnek meg. A napóleoni háborúkat követő évtizedek kényelem után áhítózó, a nyugalmat kereső, a lázadást kerülő, az egyszerűséget példaként állító polgárság értékvilágát látták a biedermeierben megtestesülni. A művészettörténeti kutatások, elsősorban a bajor bútorművészet tanulmányozása azonban ezzel kapcsolatban új szempontokra összpontosított. Ma a kutatás legalább arra felhívja a figyelmet, hogy a korszak jóval összetettebb annál, hogy azt egyetlen elnevezéssel illessük. Ami még fontosabb, hogy a stílus eredetét inkább az uralkodói udvarokban kell keresnünk, mint a látványos élettől visszahúzódni óhajító polgárság körében.

A Vas vármegyei kötetben közölt bécsi, közép-európai készletek önmagukban ezt természetesen nem támasztják alá, hiszen nem uralkodói készletekről van szó. De épp a sárvári múzeum bajor gyűjteményében található, az állandó kiállításban is megtekinthető, bajorországi tavakat ábrázoló nymphenburgi asztali készlet kiváló példája az udvarból érkező megrendelésnek. Ugyanakkor a porcelánok nagyszámú megyei jelenléte mutatja, hogy a polgárság örömmel fogadta és illesztette be mindennapi életébe az új formákat, készleteket körülbelül a 19. század első felében.

A felsorolt példák alapján bátran kijelenthetjük, hogy Balló László kötete a megyei könyvkiadás 2023. évi teljesítményének egyik csúcspontja, mely újdonságot hoz a gyűjtők, általában a művészet iránt érdeklődők számára. Első ránézésre is büszkeséggel tölthet el minket, hogy szülőföldünkön, Vas vármegyében jelen van Európa egy olyan szeglete, amely az iparművészet egyik jelentős területét képviseli. Másrészt egy olyan összefoglalást vehetünk a kezünkbe, mely további kutatásokra ösztönöz.

Takács-Reichardt Gabriella

**Pesovár Ernő: Életem és a tánc.
Pálffy Gyula életútinterjúja
Pesovár Ernővel.**

SZERK. FELFÖLDI LÁSZLÓ. NYUGAT-MAGYARORSZÁGI NÉPTÁNC SZÖVETSÉG, KÖRMEND, 2023. 180 OLDAL

Meglehetősen rendhagyó, de a Vas vármegyében élők körében különös érdeklődésre számot tartható kötet jelent meg 2023 végén.

A kötetben a szerző lányának, Pesovár Zsófiának a gondolatait olvashatjuk az *Ajánlás helyett* című részben, többek között azt is, hogy a könyv alapját képező, 1995-ben készült interjút csak édesapja halála után olvasta. Ezt követően röviden fölidézi gyermekkori emlékeit, majd azzal zárja sorait, hogy „Pesovár Ernő tudományos munkáját, művészeti és pedagógiai tevékenységét több írásban hozzáértő szakemberek elemezték. Ez a kötetlen beszélgetés az »embert« hozza közelebb hozzánk, aki keveset beszélt az életéről.” (7. old.)

S valóban így van. A könyv címe egy speciális szakterület művelője életének ismeretetését ígéri, és ennek természetesen eleget is tesz. Am egyrészt jóval több ennél, másrészt, mint az a szerkesztő *Bevezetőjéből* (*Az életinterjú létrejötte és műfaji kérdései*) kiderül: sajátos szerkezeti fölépítésben, illetve összeállításban.

Az Országos Széchényi Könyvtár Oral History programjának keretében az interjú akkor készült Pesovár Ernővel, amikor már hét éve a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete nyugalmazott főmunkatársa volt. Vitathatatlan, hogy a szerkesztő, Felföldi László az egyik legilletékesebb (1970 óta szakmai kapcsolatban – „tanítványi” és közvetlen munkatársi viszonyban – állt Pesovár Ernővel), hogy föltárja előttünk az interjú alanyáról, a kérdezőről, szerkesztői munkatársáról, a Pesovár-interjú létrejöttéről, az interjú tartalmi-formai-műfaji sajátosságairól a legfontosabb tudnivalókat. Mindezekkel az eligazító ismeretekkel fölverte, az olvasó nagy segítséget kap az interjúszöveg értelmezésében.

Felföldi László bevezető gondolataiban előrebocsátja, hogy a magyar néptánc kutatásban „Pesovár Ernő egyéni teljesítményét a munkamegosztásban általa vállalt feladatokon és saját kedves témáinak kutatási eredményein lehet igazán lemérni. A kettő gyakran egybeesik, mert diákkora óta szívesen foglalkozott a verbunkkal és a csárdással, amelyek kutatása a későbbi munkamegosztásban vállalt feladata is lett. E táncfajták problémáinak kutatása során Pesovár Ernő széles körű terepmunkát végzett a magyar nyelvterület középső és nyugati területén, főleg Somogyban, Rábaközben, Szigetközben, Vasban, Zalában, Veszprém megyében, Palócföldön, s a Felső-Tisza vidéken. (A csoportos munkában leggyakrabban operatorként és fotósként dolgozott. A fejlett technikai érzékkel, jó

ízléssel és a kutatás céljait tökéletesen figyelembe vevő felvételei a magyar tánc kutatás értékes dokumentumai.) A tereptapasztalatok, majd a magyar és külföldi levéltárakban végzett kutatásai tették lehetővé, hogy nyomon követhesse a verbunk történeti fejlődését a 18. századi első említésetől a 19. századi nemzeti tánc kultuszban való megjelenésén át a táncfolklórban való elterjedéséig. Kutatási eredményeit kiérlelt formában a hármuk (Lányi–Martin–Pesovár) neve alatt megjelent *’Körverbunk’ monográfiában* találhatójuk.¹ (11. oldal)

Pesovár Ernő a páros táncok kutatási területén is maradandó eredményekre jutott. „A csárdás sokak által érintett problémáiból indult ki, s a gazdag európai történeti forrásanyag áttekintésén, valamint a Kárpát-medencei élő folklórral való összevetésén át jutott el az európai páros táncok kérdéseinek megvilágításához. A magyar páros táncok című 1997-ben megjelent könyvében Pesovár Ernő impozáns, széles panorámát fest az európai páros táncok műfajának formai sokféleségéről, s nagyívű történeti fejlődéséről.”² (11. oldal)

A könyv alapját szolgáló interjú készítőjéről, Pálffy Gyuláról pedig megtudjuk, hogy jól ismerte az interjúalanyát, s a néptánc kutatásnak azt az időszakát, amelynek Pesovár Ernő egyik főszereplője volt.

Az 1995-ben készített interjú az interjú alanya és a kérdező együttműködésének sajátos képződménye. A kérdező, Pálffy Gyula végig érezhetően a bennfentesek tájékozottságával tette föl kérdéseit, Pesovár Ernő pedig – gyakran a fölöslegesnek gondolt részletkérdések nélkül – a tudottnak vélt dolgok elhagyásával igyekezett válaszolni. Tehette, mert ő teljes mértékben megfelelt

1 Lányi András – Martin György – Pesovár Ernő: *A körverbunk*. Zeneműkiadó Vállalat, Bp., 1983.

2 Pesovár Ernő: *A magyar páros táncok*. Planétás Kiadó, Bp., 1997.

az életrajzi és szakmatörténeti interjú műfaji követelményeinek. Erre eseményekben, élményekben gazdag élete, sokszínű tevékenysége, sokirányú érdeklődése révén vált alkalmassá. „Egyszerre volt néptáncutató, táncos, koreográfus, táncoktató, tánckritikus. A néptáncmozgalom céljainak, irányainak egyik meghatározója, tapasztalt népművelő, a fesztiválok zsűrijének gyakori tagja, az Állami Népi Együttes szakmai tanácsadója. E sokféle vonzódás egyrészt emberi habitusából, impulzív vibráló egyéniségéből adódott, másrészt abból a történelmi helyzetből fakadt, amelyben Pesovár Ernő felnőtt. A családi környezet, a veszprémi gimnazista évek, a Molnár Istvánnal való korai kapcsolat, a Muharay Elemérrel és a népművészeti mozgalmakkal való találkozás voltak elindítói, s gondolkodásának meghatározói.” (15. old.)

Megtudjuk, hogy korábban már történt elképzelés és szándék az interjú megjelenítésére. Elsőként 2010-ben, a *Pesovár Ernő emlékezete* című könyv anyagának összeállításánál került szóba a kiadás. Az interjú terjedelme azonban szétfeszítette volna a kötet kereteit. Szerencsések lehetünk, hogy a közreadás terve nem halt el. Aktualitást a 2021-ben, Pesovár Ernő születésének 95. évfordulójára rendezett jubileumi rendezvények jelentettek, amelyen szinte az ország összes néptáncos köre képviseltette magát. A megindult szervezés eredménye a jelen ismertetett könyv, amelynek „gondozását a Béri Balogh Ádám Táncgyűttes Kulturális Egyesület és az Ungaresca Táncgyűttes vállalta magára. Kiadása a Nyugat-Magyarországi Néptáncszövetség érdeme, amely Pesovár Ernő emlékét a legodaadóban őrzi a néptáncmozgalomban.” (17. old.)

A *Bevezető* (ami voltaképp egy önálló tanulmány) végén egy irodalomjegyzéket találunk. Fontos és hasznos, mert segíti a kifejtett gondolatok további elmélyítését. Ebben az összeállításban talán a legfigyelemremél-

több tétel egy korábban megjelent tanulmánykötet.³ E kötet több tanulmánya értelemszerűen külön is szerepel az irodalomban.⁴ Ez utóbbiak között található Nagy Zoltán 2007-ben készült interjúja is. Mivel az ő nevét nem említik a korábban készült, de csak most közölt Pálffy Gyula-interjúban, s így nem találjuk a mutatóban sem, megemlítjük, hogy a Nagy Zoltán név meglehetősen gyakori a magyar néprajzkutatásban, s így érdemes lett volna fölfedni, kiről van szó.

Tudjuk, hogy a Pesovár Ernő emlékezetére készült 2010-es tanulmánykötet tartalmazza Pesovár Ernő bibliográfiáját, aki tehát szakirodalmi munkássága iránt külön érdeklődik, ott tud tájékozódni. Azt azonban sajnáljuk, bár – a kiadás korlátozott lehetőségeit számításba véve – megértjük és elfogadjuk, hogy a Pesovár Ernőről szóló szakmai jellegű írások felsorolása nem került bele jelen kötetbe.⁵ Ezért itt megjegy-

3 Felföldi László – Müller Anita (szerk.): *Hagyomány és korszerűség a néptáncutatókban. Pesovár Ernő emlékezete*. MTA Zenetudományi Intézet, Bp., 2010.

4 1996. május 25–26-án, Kőrmenten a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága Magyarországi Kutatási Munkabizottsága több társszervező intézménnyel tanácskozást rendezett. Ezen arra a kérdésre kerestük a választ, hogy milyen szerepe lehet a nemzeti identitás megőrzésében a népzenei, néptánc-, valamint népdal-hagyományoknak. Ez alkalommal túléptünk a képzeletbeli VEAB-régió és közvetlen kapcsolódási területe határain, s érdeklődésünket kiterjesztettük az egész Kárpát-medencére, pontosabban a magyar nyelvterület térségére. Ilyenformán a jelen határainkon túlról, mindenholon voltak előadóink. Pesovár Ernő tartotta a nyitó beszédet, s az ő előadásának címe lett a tanácskozás címe is (*Hagyomány és korszerűség*). A tanácskozás anyaga megjelent: SAVARIA – A Vas megyei Múzeumok Értesítője 22/4 – Pars ethnographica 1995–1998. Vas megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely, 1999. 49–136. p.

5 Szűrőpróbaszerűen rákerestünk Pesovár Ernőre a ma oly népszerű és főként a fiatalok körében használt Wikipédiában. Jó volt látni, hogy az említett 2010-es emlékező tanulmánykötet szerepel a hivatkozásoknál, ám több nem, illetve csupán e sorok írójának egy szerény közleménye a Vasi Szemle hasábjain. Pesovár Ernő néptáncutató emlékezete. = VSZ, LXII. (3.): 277–283. p.

zem, hogy legalább két mérvadó publikációt érdemes a Pesovár Ernő személye és munkássága iránt érdeklődőknek elolvasni. Az első egy korábbi ismertetés a 2010-es kötetről. (Voigt Vilmos: Hagyomány és korszerűség a néptánc kutatásban. Pesovár Ernő emlékezete. Szerk. Felföldi László – Müller Anita. Bp., MTA Zenetudományi Intézet, 2010. Könyvismertetés. = *Néprajzi Hírek*, 2013. 3. sz. 56–59.) Ebben Voigt Vilmos fölidézi, hogy az „Eredetileg 2006-ban a Pesovár 80. születésnapján tartott tudományos konferencia kiadványának terveztek, ám csak évekkel később, már emlékező kötetként jelent meg. És máris megkerülhetetlen szemléje, adattára a magyar néptánc kutatás mai fejlettségének. Köztudott – és Pesovár Ernő életművének is vezérfonala volt az –, hogy a folklórt csak úgy érdemes kutatni, ha megismerjük jelenét, eleven valóságát. Ezt azután igen gondos módszer-tannal rendszerezjük, történeti fejlődését áttekintjük, nemzetközi összefüggéseit figyelemmel kísérjük és érzékeltetjük. Pesovár Ernőnek a magyar tánc történetéről adott áttekintéseiben mindehhez tüzetes művelődéstörténeti (elsősorban irodalomtörténeti) háttérrel is nyújt (még kartársaihoz képest is feltűnő céltudatossággal).” Voigt Vilmos nem kevés szubjektív emléket is föl idéző könyvismertetése sokkal több mint egyszerű recenzió. Mint írja: „Jóleső érzés kézbe venni e kötetet: úgy látszik, olykor nálunk is elismerik, haló porukban is megbecsülik a valódi eredményeket elérő kollégákat. Egyébként ő életében is sok elismeréshez jutott, amit a Kossuth-díj csak betetőzött. Ezeket ő nagyra értékelte, de nem ezt a dekórumot, hanem munkássága folytatódását tartotta a fontosabbnak... A mostani kötetből is »árad« az a megbecsülés és szeretet, amely feléje továbbra is irányul. Biztos vagyok abban, hogy e szép és fontos kötet nemcsak a régi társak, hanem

a következő nemzedékek számára is ilyen dokumentumaként marad meg.” A másik, a fiatalabb generáció képviselőjének későbbi áttekintése (Kavecsánszki Máté: A társastáncok kutatása a magyar táncfolklorisztika történetében. = *Ethnographia*, 2015, 2. sz. 189–210. old.; kifejezetten a 199–205. oldalakon.) Ő megállapítja, hogy „A néptáncok és a társastáncok közötti kapcsolatok elemzésében Kaposi Edit mellett Pesovár Ernő jutott a legmesszebb a nagy tánckutató nemzedék tagjai közül. Pesovár Ernő munkásságának egyik legmeghatározóbb része a magyar néptánc kincs történeti rétegeinek feltárása szöveges források és korabeli táncábrázolások elemzését is bevonva, amelynek során a különböző táncnyelvek közötti kölcsönhatás és az interetnikus kapcsolatok problémakörét is érintette. A kutatások szintéziseként megalkotott néptánc-definíció így jelentősen kiterjesztette a korábbi meghatározások kereteit és új értelmezési szempontok felé nyitott utat: *A néptánc nem más, mint a különböző történeti korszakokban gyökerező, de a hagyományban egymás mellett élő tánc típusok és tánc stílusok összessége.*” Összegezve pedig arról ír, hogy „(...) Pesovár Ernő tánc történeti kutatásai és módszertani ajánlásai a magyar tánc kultúra különböző stílusainak és rétegeinek egységben való kezelésére hívja fel a figyelmet. E komplex szemlélet érvényesítéséhez a fent bemutatott elméleti váz kellő kiindulópontot adott az újabb nemzedékek tánc kutatóinak, mégis, a társastáncok és a paraszti tánc kultúra kapcsolatának mélyrétegeit feltáró vizsgálódások még jócskán vártak magukra.” (199. és 205. old.)

A bevezető után következik maga az interjúszöveg 80 oldalnyi terjedelemben és rövidebb-hosszabb fejezetekre tagolva: *Herendi gyökerek; Gimnáziumi évek, regőcserkészet; Egyetemi évek, együttesek, mozgalmak; Múzeumi gyakorlatok, szakdolgozat;*

Népművészeti Intézet, Muharay Elemér; A néptánc kutatás új utakon; A színpadi táncalkotás, tánckritika, néptáncmozgalom; Akadémiai kutatás, elméleti-módszertani elmélyülés; Nyugdíjas évek, családi és baráti körben.

A fejezetcímek önmagukért beszélnek. Az olvasó élvezetes, olvasmányos stílusú, hiteles és őszinte emlékidezésben vehet részt. „A végső szöveggialakításában nagy szerepe volt a Pesovár családnak. Pesovár Ernőné Jámbor Márta, leányaival, Annával és Zsófiával együtt javították ki a »mesélés« hevében elkövetett pontatlanságokat, illetve a lejegyzés közben félreértett szövegrészeket. Egyéb változtatásokat nem tettek, hogy az interjú hitelessége megmaradjon.” (14. oldal)

Egyetérthetünk a kötet szerkesztőjével: „(...) az élvezetes olvasmányt jelentő életrajzi visszaemlékezések és a szakmatörténeti forrásként készült korrajzok sajátos képviselője. A szöveg »élvezetes olvasmány« karakterét erősíti az oldott, családi keretben készült személyes vallomás jellege, amely gyakran olyan információk földidézését is lehetővé teszi, amelyre az emlékező nem is gondolt. Az ilyen interjú során megengedhetők az elfogultságok, ironikus megjegyzések, amelyek egy hivatalos nyilatkozatban nem fordulhatnak elő. Az interjú szakmatörténeti forrásértékét például az a mintegy 300 személynév és intézménynév adja, amelyek bemutatása, vagy csak említése a néptánc kutatás és a néptáncmozgalom teljes panorámáját fölrajzolja.” (16. old.)

A továbbiakban mintegy 50 oldalon a Szőkéné Károlyi Annamária által összeállított *Fotóalbum* következik, ugyancsak kisebb-nagyobb számú tartalmi tagolásban: *Pesovár Ernő családi vonatkozású képei; Pesovár Ernő kedves tárgyai és dokumentumai; Pesovár Ernő szakmai vonatkozású ké-*

pei; Gyűjtőutak, külföldi tanítás, munkahely; néhány portréval zárva.

A könyv utolsó része a szerkesztő összeállította *Mutatók* (Az interjúban említett személyek és Az interjúban szereplő intézmények). Egy ilyen, kétségtelenül fontos fejezet összeállítása, az indokolt és érthető körülhatárolás ellenére, nehéz feladat. Nem véletlen, hogy itt támadhat némi hiányérzetünk. Nem a bevezetőben említett „sajátos névmutató” kapcsán megfogalmazott („a név előfordulásának oldalszámát tünteti föl”) ígéret elmaradása miatt, hanem néhány személyre vonatkozó közlés okán.

Csak néhány – közöttük egy, kifejezetten szombathelyi vonatkozással is rendelkező – példát korrigálok:

1. **Kiss Gyula** (?) Bizonyosan Szombathely neves személyiségéről [Dr. Kiss Gyula (1921–1986)] van szó: művelődéstörténész, főiskolai tanár, a népművelő/művelődésszervező képzés legendás alakja. C. Harrach Erzsébettel közösen írt könyve (*Vasi műemlékek*. Szombathely, 1983.) a helyismeret nélkülözhetetlen monográfiája. Szombathelyen a Berzsényi Dániel Főiskolán (ma ELTE–Savaria Egyetemi Központ) márványtábla és a nevét viselő Kulturális Egyesület őrzi emlékét. Szerte az országban tanítványainak ezrei gondolnak rá hálával.

2. **Tóth Méry Margit** Vélhetően tévedés. Föltételezésem szerint Tóth Margit (Budapest, 1920. június 20. – 2009. november 15.) magyar zenetörténész, népzene kutató, zongoraművész a helyes azonosítás, akit pályakezdőként a Néprajzi Múzeumban volt szerencsém személyesen ismerni. Több megbízható forrás szerint (köszönöm a megerősítő azonosításban Pálóczy Krisztina, a Néprajzi Múzeum Népzenei gyűjtemény muzeológusának segítségét) Bánhidi Zoltánné, Dobozi Elemérné, Pesovár Ernő és Tóth Margit 1968-ban Nógrádmegyeren gyűjtöttek páros juhásztáncot. [Vö. „Kiss

Gyulával is gyűjtöttünk akkor cigányoknál Őriszentpéteren. – **Őszombathelyi illetőségű?** – A szombathelyi Kiss Gyulával igen. Ez volt az egyik ilyen akció, amit itt a (a szövegkörnyezetből egyértelműen Néprajzi – megjegyzés tőlem, G. I.) múzeumban végeztem, a másik meg Tóth Margitékkal egy-két helyen akkor vettük fel Kukucskát Nógárdmegyeren.” (72. oldal)]

3. **Vince István (?)** Föltehetően Vincze István (Miskolc, 1922 – Bp., 1982): etnográfus, a történettudományok kandidátusa (1960). Tanulmányait az ELTE-n végezte (1950). A Néprajzi Múzeum – különböző időszakokban és beosztásokban – munkatársa és az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának tudományos főmunkatársa. Főképp magyarországi és kelet-európai összehasonlító szövezes és borászati kutatásokkal foglalkozott.

Az intézményekkel kapcsolatban: amíg a Néprajzi Könyvtár, a Néprajzi Múzeum Könyvtára kifejezés helyes, az ezt követő Magyar Néprajzi Múzeum téves elnevezés, ugyanis az intézmény hivatalos neve: Néprajzi Múzeum. Székhelye: Budapest. (Museum of Ethnography/Etnographisches

Museum / Musée d’ethnographie / Museo de Etnografía / Етнографический музей). A Néprajzi Múzeum Európa egyik legfontosabb szakmúzeuma, amelyben a kezdetektől fogva a magyar népi kultúra felbecsülhetetlen értékű tárgyi emlékei mellett itt található az ország legnagyobb nemzetközi gyűjteménye. A több mint 200 ezer néprajzi tárgy mellett egyedülálló fénykép-felvételeket, kéziratokat, fotókat, népzenei- és filmfelvételeket őriz gyűjteményében, és a kortárs kultúra kutatásának is fontos központja.

A kemény borítójú könyv címlapjáról Pesovár Ernő jellegzetes, visszafogott mosolyával tekint ránk. Az igényes könyvészeti és nyomdai kivitelezésű kötet (nincs megadva az előállító nyomda) megjelentetését a Hungarikum Bizottság támogatta. Sajnos az sem derül ki, hogy milyen példányszámban jelent meg, s csak remélhető, hogy a nehéz helyzetben lévő könyvterjesztés révén kiskereskedelmi forgalomba kerül, a fontosabb közönyvtárakba eljut és minél többen vehetik kézbe.

Gráfik Imre

H. Nagy Katalin (szerk.): Regélők, regélők. 50 év értékmentésben és teremtésben a Béri Balogh Ádám Táncgyűttesben – egy közösségteremtő életszemlélet 50 év távlatából.

BÉRI BALOGH ÁDÁM TÁNCGYÜTTES
KULTURÁLIS EGYESÜLET, KÖRMEND, 2023.
140 OLDAL.

A kiadvány – ha lehet mondani – egyfajta „kistestvére” a Pesovár-kötetnek, mégpedig kettős vonatkozásban. Egyfelől a szerkezet, illetve a tartalmi fölépítés mutat hasonlóságot. Másfelől pedig, a kiadvány főszerzője ez esetben is egy szerkesztett interjú (készítette Gaál Zsuzsa, elhangzott 2016-ban a Muravidéki Magyar Rádió MESE-LESEN műsorában) Korbacsics Tiborral, aki a körmenyi együttes művészeti vezetője. Aki, nem mellesleg, egyik tanítómesterének tartja Pesovár Ernőt: „... Pesovár Ernő bácsi műhelyében táncolni és első kézből információkat kapni, tanulni tőle felért egy egyetemmel.” (22. old.)

Dr. Tátrai Zsuzsanna néprajzkutató ajánlása vezeti be a főszerzővet: „Különleges kiadványt tart a kezében [az olvasó]: Korbacsics Tibor a néptáncos, koreográfus, pedagógus, a rendkívüli ember őszinte vallomását gyermekekoráról, a hagyományokkal való találkozásáról, az ének, a tánc természetes szeretetéről, az egyre emelkedő életpályájáról, véleményét a tánchagyomány értelmezéséről, a nevelésről, pedagógiáról, táncosként átélt élményeiről. Megismerjük a Béri Balogh Ádám Táncgyűttes fejlődéstörténetét, a kitüntetéseiével kapcsolatos eszmefuttatásait, a családját, a régi és a mai karácsony varázsát.” (7. old.)

Az interjú fejezetcímei fölfedik a szöveg tartalmát (I. Gyermekkori emlékek, családi háttér és a táncos múlt; II. A néptáncról és a tanításról; III. A Béri Balogh Ádám

Táncgyűttesről és az utánpótlásszervezésről, a művészeti munkáról és az elismerésekről; IV. Viszákrol és a családról; V. A karácsonyi varakozásról, hagyományokról)

Figyelmet érdemlő az a rész, amely *Visszajelzések* cím alatt a legkülönbözőbb módon az együttesrel kapcsolatba kerülők véleményét, reflexióit tartalmazza, mint azt a tanulságos megnyilatkozások csoportosítása mutatja (*Visszajelzések szakmai szemmel; Visszajelzések szülői szemmel; Visszajelzések barátoktól; Visszajelzések táncosoktól – a BBÁ 50 éves jubileumára*).

Ebből a körből csak Sztanó Hédi néptáncművész, etnográfus, filmrendező gondolataiból idézek: „A néptáncosok köziségének egyik legrégebbi, »nyugati bástyája«, a körmenyi BBÁ (ahogy a helyiek rövidítik az együttes nevét), fél évszázada áll a vártán. Azóta hordozza azt a szellemiséget, amit dr. Pesovár Ernő tanítványa, az együttes első művészeti vezetője, Antal László élete végéig képviselt és amely táncos

hagyományainkat következetesen és bevalottan eredeti formájukban és a színpadra átdolgozott, tematikus irányzatot követve is értelmezi. (...) A körmendi együttes Korbacsics Tibor 'Csicsa' vezetésével és keze alatt folyamatos és lelkiismeretes munkát végzett, végez, méltón a Martin György, Pessovár Ernő által félmjelzett »nagy kutató generáció« szemléletéhez.» (58–59. old.)

Minden fejezetet, mint az egész kiadványt, gazdag és informatív fekete-fehér, illetve túlnyomórészt színes, dokumentum erejű és értékű fényképfelvételek illusztrálnak. Ezek köréből csak az *Oszlopaink* – Korbacsics Tibornak, a Béri Balogh Ádám Táncegyüttes művészeti vezetőjének, mesterei és a közösségi munkát támogató személyiségek – tablóját (94–95. old.) emelném ki.¹

Egyetértően idézem az ajánlást író néprajzkutató sorait: „Jó lenne, ha minél többen megismernék Korbacsics Tibor életét és munkásságát, mert bizonyíték arra, hogy a mai világban is lehet közösséget teremteni, lehet a hagyományokat tovább éltetni úgy, hogy örömet szerezzen az előadóknak és a nézőknek egyaránt.” (8. old.)

A puha táblás, igényes és izléses kiadvány a Hungarikum Bizottság támogatásával jelent meg, terjesztéséről, elérhetőségéről nincs információnk, de remélhetően sok fiatal és gyermeket nevelő szülő kezébe eljut.

Gráfik Imre

1 Az „Oszlopaink” több tagjával közvetlen személyes ismeretségben, munkatársi kapcsolatban állva magam is megtapasztaltam azt a szakmai fölkészültséget, elkötelezettséget és segítőkészséget, amivel a fiatal pályakezdőket fölkészítették, majd igény szerint folyamatosan támogatták. Másrészt az időközben sajnos megszűnt szombathelyi táncpedagógus-képzés keretében folklórismeret tárgyat tanítva – többek között – a Korbacsics házaspárral is megismerkedtem és a későbbiekben is, máig kapcsolatban állva követhetem munkásságukat.